

Γράμμα σ' ένα αγέννητο παιδί...

...στο παιδί της Μυρσίνης και του Βαγγέλη, στο εγγόνι του Νικήτα Λιοναράκη που έφυγε χωρίς να γνωρίζει ότι την επόμενη του ταξιδιού του θα μάθαινε ότι θα γίνει παππούς

Αγαπημένο μου παιδί, καμιά φορά το βάρος που σου δίνεται από διάφορες συνθήκες είναι δυσανάλογο της δύναμής σου και των άγουρων προσδοκιών σου. Πριν έρθεις στη ζωή αυτή, σου δόθηκε ένα δύσκολο φορτίο να κουβαλήσεις. Ούτε το ξέρεις καν, ούτε μπορείς να το φανταστείς ακόμα. Και είναι δύσκολο.

Δεν θα σου πω τίποτα για τον πατέρα σου και τη μητέρα σου διότι αυτούς θα τους ανακαλύψεις μόνος σου. Δεν θα χρειαστείς τη δική μου βοήθεια. Ούτε θα σου πω τίποτα για τη γιαγιά σου. Θα έχεις αρκετό χρόνο στο καρότσι, όταν θα σε πηγαίνει βόλτα, να ακούς ιστορίες και να τη γνωρίσεις καλά.

Θα πάω πιο πριν. Αρκετά χρόνια πριν. Σε μια εποχή που οι άνθρωποι σε αυτή τη χώρα είχαν ακόμα μεγάλη περηφάνια και πίστευαν πως το χρέος τους είναι ένα κομμάτι του χρέους όλων των ανθρώπων. Και κάτι άλλο: πίστευαν ακόμα ότι επειδή γεννήθηκαν και μόνο άνθρωποι, αυτό δεν τους νομιμοποιούσε ως Ανθρώπους. Αυτό σημαίνει πολλά. Μπορεί να χωράει σε λίγες λέξεις, σε μια πρόταση μέσα, αλλά η σημασία του είναι μεγάλη. Τόσο μεγάλη που μπορεί να στο πει κάποιος μόνο μέσα από την ίδια την ιστορία, μέσα από παραδείγματα, μέσα από την τρυφερότητά του για σένα.

Ο προ – προ – παππούς σου έφυγε από τη ζωή αυτή μέσα σε ένα εμφύλιο πόλεμο που έγινε για την αλαζονεία κάποιων ανθρώπων. Ούτε το σώμα του βρέθηκε για να το κλάψουν τα παιδιά του. Ακούστηκε ότι τον βασάνισαν πολύ και μετά τον πέταξαν σε ένα μεγάλο ποτάμι. Μη με ρωτήσεις 'γιατί'. Δεν υπάρχει απάντηση, μα όταν μεγαλώσεις σίγουρα θα καταλάβεις. Μη με ρωτήσεις από πια μεριά πολέμησε και σε τι θεό πίστευε. Δεν θα σου πω διότι δεν έχει σημασία. Το χρώμα που είχε επιλέξει να φορέσει δεν λέει τίποτα. Πάρα πολλοί, μα πάρα πολλοί άνθρωποι στη χώρα μας, σε όλο τον κόσμο έκαναν το ίδιο πράγμα. Κάτι το πολύ απλό: ονειρεύτηκαν έναν καλύτερο κόσμο και αυτή ήταν η πιο μεγάλη αμαρτία τους. Έτσι έφυγε αυτός ο προ – προ – παππούς σου. Το όνομά του ήταν Αντώνης.

Ο άλλος προ – προ – παππούς σου είχε το ίδιο όνειρο. Να φτιάξει έναν όμορφο κόσμο και μέσα σε αυτόν να ζούνε όλοι οι άνθρωποι αγαπημένοι. Μη ξεχνάς ότι και οι δύο τους ήταν από την Κρήτη, από τα Χανιά. Εκεί οι άνθρωποι μαθαίνουν από μικροί πως να γίνονται παλικάρια και πως οι ανθρώπινες αξίες είναι πάνω απ' όλα. Μόνο που αυτός ο προ – προ – παππούς σου είχε διαλέξει άλλο τρόπο για να πει τα όνειρά του: τα βιβλία. Μιλούσε για αριθμούς, για άλγεβρα και τέτοια πράγματα, αλλά μέσα από την αρμονία των βιβλίων έβλεπε να ζυπνά η αρμονία και η αγάπη των ανθρώπων. Το όνομά του ήταν Νικήτας.

Μετά ήταν ο προ – παππούς σου. Αυτός έφερε το βάρος των ανθρώπων που βρέθηκαν νέοι, σχεδόν παιδιά, μπροστά σε έναν μεγάλο, βρόμικο και άδικο πόλεμο.

22 χρονών πήρε τα όπλα και πήγε και πολέμησε στην Αλβανία. Εκεί που το χρέος του και η πατρίδα του τον καλούσε. Μόλις είχε τελειώσει τη Σχολή Ευελπίδων, νέος ανθυπολοχαγός. Δεν το έβαλε κάτω. Ήταν βλέπεις από την Κρήτη. Στην Κρήτη οι μανάδες, έστω και αν δεν το ξέρουν να το πουν με ωραία λόγια, σε τέτοιες στιγμές ζητούν πάντα από τα παιδιά τους να κάνουν το χρέος τους στους ανθρώπους με κάθε θυσία. Μετά, ή να γυρίσουν νικητές ή οι ίδιες να τους μοιρολογήσουν.

Ο προ – παππούς σου πολέμησε στα βουνά και γυρίζοντας πίσω στο σπίτι του δεν πρόλαβε να διπλοφιλήσει τη μάνα του και τον πατέρα του και οι ξένοι κατακτητές τον έβαλαν στη φυλακή. Μετά από έναν χρόνο βγήκε από κει και μαζί με τέσσερις άλλους πήραν μια μικρή βάρκα και φύγαν μακριά. Δεν φοβήθηκαν, όχι. Το αντίθετο μάλιστα. Πήγαν στην Αφρική, εκεί που άλλοι πολλοί είχαν μαζευτεί για να πολεμήσουν τον ξένο κατακτητή. Στα ξένα εκεί πολέμησε σε μέρη με παράξενα ονόματα: Ελ Αλαμείν, Τομπρούκ και άλλα πολλά που δεν τα θυμάμαι τώρα.

Τις μέρες εκείνες στη βόρεια Αφρική θυμήθηκε τη μάνα του που του είχε πει: ή θα γυρίσεις νικητής ή σε νεκροσέντονο θα σε μοιρολογήσω. Και τότε, μαζί με άλλους συντρόφους του, φτιάξαν ξανά, για τρίτη φορά στην Ελληνική ιστορία, τον Ιερό Λόχο.

Να θυμάσαι μωρό μου, ο Ιερός Λόχος των Ελλήνων ήταν σαν την Ακρόπολη, σαν τις Θερμοπύλες και τον Μαραθώνα. Σαν την Αρχαία Ολυμπία και τα Άβδηρα. Ήταν σαν το Δήμο των Αθηναίων πολιτών. Ήταν η καρδιά της Ελλάδας, η καρδιά της δημοκρατίας, η καρδιά της ελευθερίας και του χρέους που μας άφησαν οι προ – προ – παππούδες μας.

Χρόνια μετά, θυμάμαι, σαν παιδί που έβλεπα τα δεκάδες μετάλλια που είχε στο πέτο του από τον απάνθρωπο αυτόν πόλεμο, τον ρωτούσα: «Πατέρα, όλα αυτά είναι από τις μάχες»; Μου απαντούσε «Ναι, το κάθε ένα είναι και από μία διαφορετική μάχη στον πόλεμο». Συνέχιζα εγώ: «...και αυτό το χάλκινο, γιατί το έχεις ξεχωριστά»; Τότε, έπαιρνε ένα σοβαρό, σχεδόν βλοσυρό ύφος και μου απαντούσε: «μα αυτό είναι από τον Ιερό Λόχο». Όλα τα μετάλλια μαζί, και πίστεψέ με ήταν πολλά, δεν ήταν ικανά να επισκιάσουν τη σεμνή χάλκινη δάφνη με το σπαθί πάνω της που έγραφε «Ιερός Λόχος». Αυτός ήταν ο προ – πάππος σου και το όνομά του ήταν Εμμανουήλ.

Μετά ήρθε ο παππούς σου. Αχ αυτό το ταξίδι του. Ήταν μεγάλο, και το ξέρω, διότι το έζησα κι εγώ. Ξέρεις, οι κινέζοι έχουν ένα ρητό. Λένε: «σου δίνω ευχή και κατάρα να ζήσεις σε μια ενδιαφέρουσα εποχή». Ε, σε τέτοια εποχή έζησε ο παππούς σου. Και όχι μόνο αυτό. Την εποχή αυτή την έπλασε με τα χέρια του. Χωρίς φόβο και με ενθουσιασμό, την άρπαξε στα χέρια του και της έδωσε μορφή. Την έκανε δική του. Την πόνεσε, την αγάπησε, τη λάτρευσε και την ερωτεύθηκε. Ναι, ζεματούσε αρκετές φορές, πονούσε άλλες τόσες, αλλά την κράτησε καλά και δεν την άφησε από τα χέρια του στιγμή, ούτε όταν ξεκινούσε το μεγάλο ταξίδι του.

Ανάθεμά την! Αυτή η εποχή δεν ήταν μόνο ενδιαφέρουσα. Είχε μια μαγεία. Και ξέρεις που ήταν αυτή η μαγεία; Στα πάντα. Στις παιδικές φιλίες, στη μουσική, στον αέρα, στον έρωτα, στις καθημερινές αντιθέσεις. Όσο δύσκολη και βαριά ήταν όταν τη ζούσες, τόσο γλυκιά και ανθρωπίνη φάνταζε μετά.

Θυμάσαι όμως που είχαμε μείνει; Στα Χανιά και στην Κρήτη. Εκεί όπου οι μανάδες λένε στα παιδιά τους: «ή θα γυρίσεις νικητής ή σε νεκροσέντονο θα σε μοιρολογήσω». Ε, και τώρα κάτι τέτοιο έγινε. Βέβαια, όχι ακριβώς το ίδιο, διότι η κάθε ιστορία έχει άλλους πρωταγωνιστές. Στην ιστορία αυτή η μάνα αλλάζει και

γίνεται πατρίδα, φίλοι, σύντροφοι, αδέρφια και ξαδέρφια. Οι ξένοι κατακτητές αλλάζουν και γίνονται ντόπιοι. Έχουν την ίδια μιλιά με μας. Έχουν το ίδιο σφίξιμο στο πρόσωπο και ίδιο χρώμα στο πετσί.

Έχουνε όμως μια τεράστια διαφορά με μας: εμείς μάθαμε να αγαπάμε, μάθαμε να ερωτευόμαστε, μάθαμε να αγγίζουμε τρυφερά τη ζωή. Μάθαμε ότι για να μπορέσεις να αγαπήσεις κάτι θα πρέπει πρώτα να το σεβαστείς. Έτσι μεγαλώσαμε και για αυτό το λόγο μας φοβήθηκαν.

Μάθαμε να τραγουδάμε τραγούδια του έρωτα και του πόνου, ενώ αυτοί τραγουδούσαν στρατιωτικά εμβατήρια. Μάθαμε να διαβάζουμε ταξιδιάρικα βιβλία με ποιήματα, ενώ αυτοί διάβαζαν βιβλία για το πώς να φτιάχνουν όπλα του μίσους και της καταστροφής. Εμείς μάθαμε να κρίνουμε τους ανθρώπους από τις πράξεις τους, ενώ αυτοί μας έκριναν για τις σκέψεις μας. Μάθαμε να αναζητάμε το φως του ήλιου και του γιασεμιού, ενώ αυτοί ήθελαν να κλείνουν κάθε φωτεινή χαραμάδα της ζωής μας. Εμείς μάθαμε ότι η βία και ο πόλεμος κάνουν ολοκληρωτικό κακό στα παιδιά, σε γυναίκες και άνδρες, σε όλα τα ζώα του πλανήτη, ενώ αυτοί ήθελαν να δοκιμάσουν τις φυσικές αντοχές όλων των ανθρώπων. Σε έναν τέτοιο κόσμο γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Νικήτας, ο παππούς σου.

Ίσως είναι δύσκολο να το καταλάβεις τώρα, αλλά ο παππούς σου ήταν κάποτε παιδί κι αυτός. Γεννήθηκε λίγο καιρό μετά το μεγάλο πόλεμο σε μια εποχή γκρίζα, μουντή με πολύ καταχνιά. Οι γονείς μας δεν ήταν πλούσιοι, αλλά μας προσέφεραν μια ζωή που τα είχε όλα. Πάνω απ' όλα όμως μας προσέφεραν αγάπη, ασφάλεια και ζεστασιά. Εγώ ήρθα λίγα χρόνια αργότερα στη ζωή. Αλλά για μένα είχε φροντίσει πολλά ο παππούς σου. Την ημέρα που ήρθα για πρώτη φορά στο σπίτι είχε ετοιμάσει με προσοχή και πολύ αγάπη το μικρό μου κρεβάτι. Με περίμενε με αγωνία στην πόρτα και έλεγε σε όλους ότι το μικρό του αδερφάκι που μόλις γεννήθηκε έρχεται σπίτι. Α! ναι, ξέχασα να σου πω ότι είχε μαζέψει λουλούδια από τον κήπο για να τα βάλει δίπλα μου στο κρεβάτι μου. Έτσι με καλωσόρισε. Με μια μεγάλη αγκαλιά.

Έτσι όμως μεγαλώσαμε, ή ίσως πιο σωστά, έτσι με μεγάλωσε. Με μια μεγάλη αγκαλιά. Βέβαια μη νομίσεις ότι δεν μαλώναμε. Αρκετές φορές τον έκανα εχθρό μου, όταν μάλιστα συνειδητοποιούσα ότι μου έτρωγε τα κεφτεδάκια ή μου έδινε δύο δραχμές για να του τα δώσω. Άλλο που δεν ήθελα βέβαια. Με δύο δραχμές θα αγόραζα είκοσι καραμέλες. Άλλες φορές παίζαμε μαξιλαροπόλεμο για ώρες. Η μάνα μας ωρυόταν και μας μάλωνε, αλλά που εμείς...

Είχε πάντα πρωτοποριακές και ενδιαφέρουσες ιδέες. Μικρός, θυμάμαι, μάζευε λουλούδια από το κήπο για να φτιάξει αρώματα. Τα έστυβε, τα έβαζε σε μπουκαλάκια και τα έδινε στα θηλυκά της γειτονιάς, σε κυρίες μεγάλες και μικρές. Δεν έκανε διακρίσεις. Άλλες φορές πάλι μερικοί τρομάζαμε με τις ιδέες του. Θυμάμαι, κάποια φορά που τον αναζητούσε η μυστική ασφάλεια και κρυβόταν σε ένα σπίτι έξω από την Αθήνα, μάζευε κάποια μικρά τσιγγανάκια της περιοχής και τους έφτιαχνε φαγητό. Έτσι, χωρίς να τα ξέρει καθόταν μαζί τους και τους μιλούσε. Πράγματι, κάποιες φορές ήταν απρόβλεπτος. Ήταν πολύ πιο ικανός από κάθε άλλον να κάνει υπερβάσεις και να μας εκπλήσσει. Με μια μεγάλη αγκαλιά.

Μπορεί να με ρωτήσεις αν τον ζήλευα. Μα και βέβαια τον ζήλευα, πάρα πολλές φορές. Εκτός από το ότι μου έτρωγε τις σοκολάτες, είχε το σπάνιο χάρισμα να βλέπει μπροστά και να υπολογίζει ανθρώπινες αξίες που για τους άλλους ήταν αδιανόητο. Δεν είναι εύκολο, ούτε συνηθισμένο αυτό.

Στα δύσκολα χρόνια της δικτατορίας ο παππούς σου από παιδί έγινε άντρας. Πολύ γρήγορα, πολύ πιο γρήγορα από άλλους. Όταν ήρθε η μυστική αστυνομία – η ασφάλεια – να τον συλλάβει από το σπίτι ήταν νωρίς το πρωί. Εγώ ετοιμαζόμουν για το σχολείο και είδα ξαφνικά, για όση ώρα έδενε τα παπούτσια του, το θλιμμένο του ύφος. Δεν ήξερε κανείς μας πότε θα συναντηθούμε ξανά. Θα ήταν μέρες, μήνες ή χρόνια; Τότε ήταν 22 χρονών. Πολύ αργότερα θα μάθαινα ότι από τη μυστική αστυνομία θα πήγαινε στη φυλακή υπόδικος και εκεί θα έμενε πολλούς μήνες, μαζί με τον Μιχάλη, τον Παναγιώτη και την Αγγέλα. Ρωτάς γιατί; Διότι μαζί με φίλους και συντρόφους ζήτησε μια ζωή δίκαιη, ελεύθερη όπου οι ίδιοι οι άνθρωποι να μπορούν να ορίζουν τη μοίρα τους. Ξέρεις, η φυλακή τότε δεν ήταν όπως είναι σήμερα. Ήταν γεμάτη με ανθρώπους πνευματικούς, με ανθρώπους καλλιτέχνες, με ανθρώπους παλικάρια. Υπήρχαν καθηγητές πανεπιστημιακοί, γιατροί, φοιτητές, δικηγόροι και άνθρωποι σαν τους δικούς μας φίλους. Σαν τους δικού σου φίλους. Αυτοί ήταν οι πολιτικοί κρατούμενοι. Τότε η φυλακή ήταν ένα πραγματικό σχολείο. Οι άλλοι, που ήταν στη φυλακή για άλλους λόγους, έδειχναν ένα σεβασμό μεγάλο στους πολιτικούς κρατούμενους. Είχαν ένα δέος και μια τεράστια εκτίμηση σε αυτούς. Αυτό είχε κάνει εντύπωση μεγάλη στον παππού σου. Όταν οι πολιτικοί κρατούμενοι έβγαιναν έξω στο προαύλιο για βόλτα, οι άλλοι έκαναν μια σειρά και νοερά, έδειχναν το σεβασμό τους, ενώ τους άφηναν να περνάνε πρώτοι.

Άκου όμως και ένα αστείο. Θα σου έχουν πει βέβαια ότι του παππού σου του άρεσε το καλό φαγητό, αλλά και το πολύ φαγητό. Όταν λοιπόν στη φυλακή μια φορά χρειάστηκε να κάνουν απεργία πείνας, ο παππούς σου αναρωτήθηκε: «βρε παιδιά, καμία αντίρρηση, να κάνουμε ό,τι θέλετε, αλλά γιατί απεργία πείνας; Κάτι άλλο δεν μπορούμε»; Έπρεπε λοιπόν και αυτός να το κάνει. Την προηγούμενη όμως η μητέρα μας του είχε φτιάξει ένα ταψί γαλατομπούρεκο. «Έτσι είστε; καλά». Έφαγε όλο το ταψί με το γαλατομπούρεκο μαζί με το σύντροφό του στο κελί (καλά, εγώ υποψιάζομαι ότι το έφαγε όλο αυτός) και είπε με το στομάχι τούμπανο: «τώρα μάλιστα, κάνω απεργία πείνας για όσο καιρό θέλετε».

Η περίοδος αυτή δεν ήταν όμως τόσο αστεία και αθώα. Μετά από χρόνια όταν τα σκεφτόμαστε και γελάμε προσπαθούμε να αναθεματίσουμε το κακό και το τραγικό και να δούμε με μια καλή διάθεση την εποχή αυτή. Αλλά η εποχή αυτή μας είχε σημαδέψει. Μη ξεχνάς ότι ο παππούς σου ήταν μόλις 22 – 23 χρονών.

Μετά τη φυλακή ήρθε η απομόνωση. Αυτή ήταν πραγματικά δύσκολη. Εδώ δεν είχε γέλια και αστεία. Θα έχεις ακούσει από την μητέρα σου για το ΕΑΤ/ΕΣΑ και για το ΚΕΣΑ/ΕΣΑ. Αργότερα λοιπόν, μετά από κάποιους μήνες, ενώ είχε συλληφθεί για τρίτη φορά από τη μυστική ασφάλεια, τον έστειλαν στην Ελληνική στρατιωτική αστυνομία. Δεν θα σου πω λεπτομέρειες διότι θα τις διαβάσεις από βιβλία και εφημερίδες της εποχής. Στην απόλυτη απομόνωση ο παππούς σου έμεινε για πολλούς μήνες. Δεν ήξερε αν είναι μέρα ή νύχτα και δεν μπορούσε να μετρήσει το χρόνο. Δίπλα του μαρτύρησε και λίγο αργότερα πέθανε από τα βασανιστήρια ο Σπύρος Μουστακλής. Ήταν και αυτός ένα πραγματικό παλικάρι. Σαν τον παππού σου. Αυτό το διάστημα τον διέλυσαν. Το κορμί του έγινε παιχνίδι για τους δεσμοφύλακες και παίζανε με αυτό κάθε μέρα. Τότε ήταν που έχασε σε λίγες βδομάδες 25 κιλά. Του σακάτεψαν το κεφάλι και το σώμα. Τα χέρια του για καιρό ήταν αδύνατον να κρατήσουν το πιρούνι για να φάει. Άλλοι τον τσίζαν. Οι δικοί του γονείς κατάφεραν να τον δουν μια και μοναδική φορά σε ειδικό επισκεπτήριο. Ξέρεις, εκείνες τις μέρες

δεν ήξερες αν θα ζήσεις ή αν θα πεθάνεις. Η ζωή σου κρεμόταν από μια μικρή κλωστή. Είτε οι εικονικές εκτελέσεις, είτε τα βασανιστήρια μπορούσαν κάθε στιγμή να σου τερματίσουν τη ζωή. Παρακάτω σου έχω ένα γράμμα του, ακριβώς όπως το έγραψε σε μένα. Όταν βγήκε από την απομόνωση πήγε στο νοσοκομείο. Από κει το γράφει.

Τώραρε γειά σου,

Δεν μπορώ να γράφω πολύ και θα σου πει τα πιο πολλά η μαμά. Με είχαν για τον Ρήγα Φεραίο, έφαγα ζύλο για τον Παντελάκη, Μίνη και Καράγιωργα. Δεν παραδέχτηκα τίποτα και για αυτό έτρωγα ζύλο 30 μέρες. Με είχαν 4 μερόνυχτα όρθιο. Βρίζαν εσένα πολύ. Μου είπαν στην αρχή για τον ΡΦ και μετά για μια ΜΟΔΝΕ ή κάτι τέτοιο πώς είσαι.

Πες στην Πάκυ πως με ρωτάγαν για αυτή. Φυσικά είπα πώς είμαστε μόνο φίλοι και ποτέ δεν μίλησα για αυτά που έκανε ή πίστευε. Φιλιά σε όλους. Το γράμμα σου υπέροχο, μου έδωσε πολύ κουράγιο. Αύριο πάω στο νευρολογικό τμήμα του νοσοκομείου. Να δω, θα μου βάλουν ζουρλομανδύα. Πες στην Αγγελού το τελευταίο ζύλο το έφαγα με γκλόπ στο κεφάλι για να μπλέξω αυτή και τον Αγιοστρατίτη. Να πω δηλαδή ότι α) η Αγγέλα και ο Γιώργος ήρθαν στις 15/2 και πήραν την τσάντα με τα σχέδια κατάληψης της Νομικής β) η Αγγέλα ήταν ο σύνδεσμος Μίνη (!!) Λάζου για το φευγιό του Ρούσου και Αγγέλας. Έφαγα ζύλο με γλόπ, μαστίγιο, σιδερένια βέργα και καράτε.

Με αγάπη

Νικήτας

Ο παππούς σου όχι μόνο τα άντεξε όλα αυτά όρθιος, αλλά έδειξε μια ανθρωπιά και αξιοπρέπεια που άλλη δεν έχει υπάρξει. Όταν μετά από μερικά χρόνια οι άνθρωποι αυτοί με την καταχνιά στα μάτια έδωσαν λόγο στα στρατοδικεία, ο παππούς σου ήταν εκεί. Έτοιμος να καταθέσει και να καταγγείλει αυτά που οι άνθρωποι με την καταχνιά στα μάτια είχαν κάνει. Δεν ήθελε να καταγγείλει μόνο τους βασανιστές, αλλά τους μηχανισμούς του συστήματος που δημιουργούν τέτοιους ανθρώπους. Και εκεί όμως ήταν μια μεγάλη αγκαλιά.

Οι βασανιστές ήταν οι κατηγορούμενοι τώρα και όλοι εμείς οι κατηγοροί. Περιμέναμε στην κεντρική αίθουσα του στρατοδικείου να αρχίσει η δίκη τους. Ήμασταν οι δύο μας και μιλούσαμε με ένα άλλο παλικάρι. Θα τον διαβάσεις κι αυτόν σύντομα στα βιβλία της ιστορίας. Τον έλεγαν Αλέκο Παναγούλη. Ανάθεμα, έφυγε κι αυτός νωρίς.

Ξαφνικά, εκεί που μιλούσαμε οι τρεις μας ήρθε μια μάνα με το γιο της. Έκλεγε και αυτή κι αυτός. Έπιασε τα χέρια του παππού σου και άρχισε να τα φιλά και να ζητά άπειρες φορές συγνώμη. Ζητούσε έλεος. Δεν καταλάβαμε στην αρχή τι ήθελε κι ο παππούς σου τη ρώτησε. Αυτή έκλεγε για το γιο της και ζητούσε από τον Νικήτα, από όλους μας, να πει ότι ο γιος της δεν τον πείραξε, δεν τον βασάνισε. Στην πραγματικότητα ήταν ένας από αυτούς που γράφει στο γράμμα του «έφαγα ζύλο με γλόπ, μαστίγιο, σιδερένια βέργα και καράτε».

Αχ παιδί μου... η αγκαλιά του ήταν μεγάλη. Χωρούσε όλους τους ανθρώπους. Όλους. Ακόμα και τη μάνα αυτή με το γιο της το βασανιστή. Καλά το κατάλαβες. Όταν ήρθε η ώρα και στάθηκε μπροστά στους στρατοδίκες, άνοιξε την αγκαλιά του πάλι και είπε: «όχι, αυτός δεν με πείραξε, δεν με βασάνισε». Ξέραμε όλοι όμως ότι τα σημάδια στο κορμί του και τη ψυχή του ήταν δικά του, από αυτόν.

Έτσι μεγάλωσε ο παππούς σου και αντρώθηκε. Από τη μια είχε το πείσμα και το πνεύμα της Κρήτης και από την άλλη, μια μεγάλη ανθρώπινη αγκαλιά.

Νομίζω ότι σιγά - σιγά αρχίζεις και καταλαβαίνεις τον παππού σου. Έτσι δεν είναι; Μπορείς και καταλαβαίνεις γιατί ανέδειξε την κοινωνία των πολιτών. Μπορείς να δεις πλέον γιατί μιλούσε για τις οργανώσεις που δεν ανήκουν στο κράτος και σε κάποιον ιδιώτη. Πάντα σκεφτόταν το κοινό καλό, το ανθρώπινο και όχι το ατομικό. Ό,τι έκανε, ό,τι πίστευε και για ό,τι αγωνίστηκε υπήρχε πάντα το «εμείς» και όχι το «εγώ». Και μάλιστα το «εμείς» με ανθρώπινο πρόσωπο, πολύ τρυφερότητα και μια μεγάλη αγκαλιά.

Για τον παππού σου οι λέξεις δημοκρατία, σοσιαλισμός, ελευθερία, ενεργός πολίτης, κοινωνία των πολιτών, τσαχινιά, μη – κυβερνητικές οργανώσεις, έρωτας, πάθος, διαίσθηση, δραστηριότητα, σεβασμός, αγάπη, παιδιά, ηλικιωμένοι, λιγότερο κράτος, μεγαλύτερη εμπλοκή, αυτοδιαχείριση, ήταν όλες ίδιες. Όλες αυτές οι λέξεις με ένα μαγικό τρόπο επικοινωνούν, ενεργοποιούνται, γίνονται ένα αστέρι και με τον ίδιο μαγικό τρόπο ξαναγυρνάνε σε όλους εμάς. Νιώθω ότι μας τις στέλνει ο ίδιος, όπου και αν βρίσκεται τώρα, για να τις πάρουμε, να κρατήσουμε αυτό το αστέρι και να το κάνουμε ακόμα μεγαλύτερο. Να το προχωρήσουμε και να το περάσουμε στα δικά μας παιδιά, στα δικά μας εγγόνια, στους φίλους μας, στους συνεργάτες μας, στους γείτονές μας, στους γνωστούς μας.

Αγαπημένο μου παιδί, όταν ο παππούς σου έβγαλε ένα φυλλάδιο για τις δημοτικές εκλογές του Χολαργού στη δεκαετία 1980, τέλειωνε με το εξής: «Προσωπικά αυτό που ξεχωρίζω σαν προσωπική συμβολή στα πράγματα του Χολαργού, είναι η συμμετοχή μου στη δημιουργία του Αυτοδιαχειριζόμενου Παιδότοπου Χολαργού. Ένα από τα ελάχιστα πειράματα αυτοδιαχείρισης στην Ελλάδα που πέτυχαν».

Αυτός ήταν ο παππούς σου, ο Νικήτας Λιοναράκης.

Ο αδελφός του
Αντώνης